

УДК 378.015.311:373.2:159.942
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-92-12>

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Просенюк Анжела Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики дошкільної освіти
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського*
angelika.prosenuk@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1457-6548

Стаття присвячена актуальній проблемі гуманізації освітньої діяльності. У ній окреслено взаємозумовленість дошкільної та вищої педагогічної освіти як важливих ланок вітчизняної освітньої системи. У статті розглядаються теоретичні основи створення виховної системи, що інтегрує зусилля суб'єктів освітнього процесу в дошкільних та вищих педагогічних навчальних закладах. Також розглядаються шляхи освітньої діяльності, які дозволяють активізувати й формувати емоційну спрямованість майбутнього спеціаліста у царині дошкільної освіти засобами творчої діяльності. Сучасні навчальні та виховні процеси охарактеризовано як динамічні та керовані системи, в яких викладач є координатором освіти, а студент є складним об'єктом. Студентська аудиторія розглядається як цільова зі своїми мріями, бажаннями, потребами, інтересами, переживаннями й цінностями, тому одним із важливих завдань у роботі з ними визнано необхідність розглянути всі можливі канали комунікації, планування навчально-комунікативної стратегії емоційного включення майбутніх фахівців дошкільної освіти до освітнього процесу в умовах ВНЗ. У статті озвучено доцільність пов'язувати професійну підготовку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку з відповідною емоційною спрямованістю освітнього процесу та зроблено спробу довести доцільність формування позитивної емоційної налаштованості майбутніх вихователів у їхньому професійному самовдосконаленні, оскільки педагогічній діяльності притаманна психологічна структура: мотив, мета, предмет, засоби, результат. Розглянуто творчу діяльність майбутніх фахівців дошкільної освіти як важливу складову частину освітнього процесу в умовах ВНЗ з урахуванням взаємних емоційних впливів майбутніх фахівців дошкільної освіти. У статті також зазначено важливість розглядати емоційно-мотиваційний аспект формування особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти як такий, що употужнює потяг до педагогічної діяльності, зокрема творчої, з наявним здоровим психологічним відгуком.

Розглянуто педагогічні умови як важливі складники структури педагогічної діяльності. Першою педагогічною умовою формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами творчої діяльності визнано розробку завдань, виконання яких передбачає включення до колективного пошуку рішення педагогічних ситуацій. Другою педагогічною умовою зазначеного процесу визнано взаємозв'язок цільових педагогічних орієнтацій та різносторонню й творчу роботу для їх досягнення.

За результатами якісного аналізу дослідження у статті визнано логічність та доцільність професійної підготовки майбутніх працівників закладів дошкільної освіти з паралельним формуванням їхньої емоційної спрямованості.

Ключові слова: емоційний відгук, професійна діяльність, професійне вдосконалення, творчий потенціал, пізнавальний та чуттєвий досвід, педагогічні умови.

FORMATION OF THE EMOTIONAL ORIENTATION OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATION SPECIALISTS BY MEANS OF CREATIVE ACTIVITY

Proseniuk Anzhela Ivanivna,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods
of Preschool Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
angelika.prosenuk@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1457-6548

The article is devoted to the urgent problem of humanization of educational activities. It indicates the interdependence of preschool and higher pedagogical education as important links of the national educational system. The article discusses the theoretical foundations of the education of the educational system, which

integrates the efforts of the subjects of the educational process in preschool and higher pedagogical educational institutions. The ways of educational activity that allow to activate and form the emotional orientation of the future specialist in the field of preschool education by means of creative activity are also considered. Modern educational processes are characterized as dynamic and controlled systems in which the teacher is the coordinator of education and the student is a complex object. The student audience is considered as a target audience with their dreams, desires, needs, interests, experiences and values, therefore, one of the important tasks in working with them is the need to consider all possible communication channels, planning an educational and communicative strategy for the emotional involvement of future preschool educational process in a higher school. The article sounded the expediency of connecting the professional training of future educators of preschool children with the corresponding emotional orientation of the educational process and an attempt was made to prove the expediency of forming a positive emotional mood of future educators in their professional development, since the psychological structure is inherent in pedagogical activity: motive, goal, object, means, result. The creative activity of future preschool education specialists is considered as an important component of the educational process in the conditions of higher educational institutions, taking into account the mutual emotional influences of future preschool education specialists. The article also outlines the importance of considering the emotional and motivational aspect of the formation of the personality of future preschool education specialists as such that increases the attraction to pedagogical activity, in particular, creative activity with the presence of a healthy psychological response. Considered pedagogical conditions as important components of the structure of pedagogical activity. The first pedagogical condition for the formation of the emotional orientation of future preschool education specialists by means of creative activity is the development of which provides for involvement in the collective search for a solution to the pedagogical situation. The second pedagogical condition of the indicated process was recognized as the relationship of target pedagogical orientations and versatile and creative work to achieve them. According to the result of a qualitative analysis of the consistency and expediency of professional training of future workers of preschool institution of their emotional orientation.

Key words: *emotional feedback, professional activity, professional development, creative potential, cognitive and sensory experience, pedagogical conditions.*

Вступ

Педагогічна праця є одним із найскладніших видів людської діяльності, ефективно здійснення якої вимагає наявності певних психологічних якостей, а також оперування широкими і різнобічними професійними компетенціями. Стрімкі зміни у світовому соціумі свідчать про нагальність потреби у вирішенні загостреної проблеми гуманізації людської діяльності. Чільне місце в переліку її сфер посідають усі щаблі освіти: від закладів дошкільної освіти – до вищих навчальних закладів. На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах структурної перебудови системи вищої освіти виникає необхідність активного пошуку нових резервів якісного розвитку системи вищої освіти. Теоретична і практична підготовка фахівців дошкільної освіти з високим творчим потенціалом є одним із головних завдань сучасної педагогічної системи.

Актуальність дослідження проблематики формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти зумовлена наявністю певних взаємопов'язаних та взаємозумовлених протиріч між зростаючим соціальним запитом на фахівців з позитивним емоційним складником особистості та, на жаль, наявною схоластичністю під час їх підготовки.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Етап загальнодидактичного розвитку психолого-педагогічних ідей тривав упро-

довж століть і був відтворений у філософських роздумах Адольфа Дістерверга, Яна Коменського, Джона Локка, Йогана Песталотці, Мішеля Монтеня та інших.

Опрацювання першоджерел сучасного науково-методичного фонду й аналіз наукових розробок з досліджуваної проблеми дає змогу впевнитися в тому, що ведеться науковий пошук нових підходів і шляхів реалізації оновлення змісту освіти на всіх її щаблях, зокрема у сучасній вищій школі. Питанням оновленої підготовки майбутніх педагогів присвячені дослідження: А. Алексюка, Н. Гузій, М. Дяченко, Е. Карпової, Н. Кузьміна, Ю. Турчанинова, В. Шарко, К. Щербакової та ін. Науковому осмисленню проблеми управління освітнім процесом студентів сприяють також наукові розвідки вітчизняних учених, які присвячені важливим питанням становлення та розвитку готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (А. Богуш, Н. Бібік, В. Бондар, Н. Волкова, С. Литвиненко, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Троцько, О. Шпак та інші); формуванню готовності, спрямованої на особистісне і професійне удосконалення майбутніх педагогів: морально-психологічної готовності (Л. Кондрашова, Р. Куліш, Л. Хоружа), готовності до інноваційної професійної діяльності (Л. Артемова, І. Богданова, І. Дичківська). Темі значущості розвитку творчого потенціалу в процесі підготовки майбутніх вихователів присвятили свої праці В. Андрі-

євська, Н. Гавриш, О. Листопад. Творча діяльність розглядається у низці сучасних наукових досліджень як така, що неодмінно сприяє професійно-особистісному становленню та самовдосконаленню. Проблема дослідження емоційного складника діяльності людини як значущого ресурсу у сфері освіти була предметом багатьох досліджень. На актуальність емоційного потенціалу в освітньому процесі вказують дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців (Г. Бревде, Ю. Власенко, Г. Межиної, Л. Тімоніної, О. Шахматової). Проблеми психологічного супроводу навчального процесу присвятили свої праці І. Авдєєва, О. Бондаренко, П. Лушин, К. Роджерс, Т. Удіна, Т. Філь, а соціально-психологічному супроводу становлення групової взаємодії К. Хоган, С. Чойс, Дж. Хірон.

Дослідження психологічних закономірностей процесу розвитку особистості у соціальному, спеціально організованому середовищі є предметом педагогічної психології. Зазначимо, що таким соціально організованим середовищем може бути будь-який осередок соціалізації: заклад дошкільної освіти, середня загальноосвітня школа, родина, вищий навчальний заклад тощо.

Науковці (Л. Виготський, С. Максименко, Є. Машбіц) відзначають необхідність сприятливого емоційного тла освітнього процесу в кожній із зазначених інституцій, оскільки емоційна забарвленість предмета позитивним чином впливає на мимовільне запам'ятовування вихованців, учнів, студентів – один з важливіших процесів навчання. Зокрема, психологи зазначають, що запам'ятовування та відтворення словесного матеріалу є більш успішним, якщо воно опосередковується, тобто для нього створюються опорні пункти: зображення предметів, здійснюється добір музичного оформлення, інші засоби наочності, що забезпечують емоційне підсилення навчального процесу.

Українська учена О. Власова, досліджуючи психологічні теорії учіння, виокремила поняття «пізнавальний досвід» та представила схему класифікації його видів, в якій виокремила такі її складники: 1) види пізнавального досвіду (конкретний і узагальнений); 2) умови перебігу учіння (організоване і стихійне); 3) характер процесу учіння (цілеспрямоване і мимовільне). Своєю чергою дослідниця розділяє конкретний досвід на чуттєвий та раціональний; узагальнений досвід вміщує в собі практичну, дослідницьку, репродуктивну та творчу діяльність (Власова, 2005: 109). Очевидно, що якісному освітньому процесу притаманний чуттєвий (емоційний) досвід та практич-

но-творчий комплекс діяльності студентів. Характеризується цей процес спеціальною спрямованістю на засвоєння, хоча в освітньому процесі можуть бути непередбачувані ситуації, які вимагають нагального вирішення та нівелювання негативних чинників у ньому, що спонукає до розробки та презентації супутнього продукту практичної, дослідницької, репродуктивної, творчої діяльності.

П. Симонов розробив потребово-інформаційну теорію емоцій (Симонов, 1982: 44–56). Отже, погоджуючись з цією науковою думкою, розглядаючи формування емоційної спрямованості майбутніх вихователів в освітньому процесі, вважаємо логічним звернути увагу на одну з основних емоцій – інтерес до освітньої діяльності.

Н. Морозова спонукала до думки про необхідність наявності зацікавленості у виховному процесі та диференціації понять «інтерес», «допитливість», «зацікавленість» (Морозова, 1979: 5). Вищезазначені поняття дослідниця розглядає як такі, що супроводжуються позитивними емоціями, але чи будуть наявні позитивні емоції у виховному процесі, якщо сам педагог (вихователь) неправильно позиціонує ані з точки зору етики, ані з точки зору методики. Також Н. Морозова виділила компоненти інтересу, наголосивши на вольовому його складнику. Однак не слід легковажити положенням дослідниці і про емоційний компонент інтересу. Тому важливо розглядати емоційно-мотиваційний аспект формування особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти як такий, що употужнює потяг до педагогічної діяльності, зокрема творчої, з наявним здоровим психологічним відгуком.

Серед сучасних досліджень є версії та теорії про те, що емоції приводять до змін у біологічному функціонуванні організму. Звісно, цей процес є взаємозумовленим та має зворотний зв'язок, оскільки в основі фізіологічних механізмів почуттів лежать стійкі системи зв'язків у корі головного мозку, що впливає на перебіг емоцій (Лафренсьє, 2009, Хомська, 2002: 54).

Згідно із сучасними баченнями, навчальні та виховні процеси є динамічними та керованими системами, в яких викладач (вихователь) є координатором (менеджером) освіти, а студент є складним об'єктом цього процесу, а науково-психологічне дослідження будь-якого суб'єкта педагогічної діяльності передбачає психологічний аналіз його професійної компетентності (Богданова, 2016). Студентська аудиторія – це не загальний термін, а конкретні люди з мріями, бажаннями, потребами, інтере-

сами, переживанням й цінностями, тому одне із важливих завдань у роботі з ними – розглянути всі можливі канали комунікації, планування навчально-комунікативної стратегії включення майбутніх фахівців дошкільної освіти.

2. Методологія і методи

Нині складне поняття «управління й координація навчального процесу» розуміється як динамічна й гнучка система педагогічних методів, форм та заходів, для впровадження якої не досить лише володіти апріорною інформацією про неї. Очевидно, що в освітньому процесі початковий пропедевтичний педагогічний контроль є важливою, але недостатньою умовою ефективного координування освітнім процесом: робота передбачає проектування моделі формування емоційної спрямованості майбутніх вихователів на гуманних засадах розвитку творчого потенціалу суб'єктів освіти.

Розглядаючи поняття професійного розвитку й вдосконалення, висловлюємо згоду з М. Ярмаченко щодо бачення цього процесу як кінцевої мети устремління, досягнення ідеалу в певній галузі (Ярмаченко, 2001: 139).

О. Воробйова пропонує імплементацію комплексного підходу до формування творчої особистості майбутнього педагога, розробивши структурно-логічну схему навчання – модульно-блочне навчання з такими складниками, як: інформаційний, тестово-інформаційний, корекційно-інформаційний, проблемний блоки (Воробйова, 2009: 60). З метою формування творчості й уяви у професійній діяльності учена також пропонує модель дослідницько-евристичної гри як активний метод ігрового навчання (Воробйова, 2009: 61).

На знак згоди з розробками дослідниці висловлюємо думку про те, що одним із шляхів, що сприяє емоційному відгуку й піднесенню студентів у освітньому процесі, є використання прийому геймізації за такими умовами його впровадження, як: створення навчально-розвивального середовища з наявними атрибутами для проведення ділових ігор, розробка ігротехи вихователя.

Розглядаючи всі можливі канали комунікації, планування навчально-комунікативної стратегії включення майбутніх фахівців дошкільної освіти, важливо дотримуватися структури педагогічної діяльності, яка включає це завдання та передбачає досягнення гностичних, конструктивних, організаційних і комунікативних цілей, а також визначення педагогічних умов цього процесу.

Формулювання однієї з педагогічних умов професійного становлення та формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти, пропонува-

ної студентам, має за основу трактування Дж. Брунера, предметом перетворення в учінні якого виступають конкретні знання та дії, а продуктом учіння – відповідно нові знання та дії, усвідомлення яких здійснюється на основі регулювання через правила логічного мислення і стратегії пошуку (Брунер, 1977: 162). Отже, студентам часто давалися завдання, виконання яких передбачало включення до колективного пошуку рішення педагогічних ситуацій. Зазначимо, що творчий пошук під час виконання фахових завдань та його презентація, прояв творчості та свободи дій оцінювалися лише позитивно. Це виступило першою педагогічною умовою для вирішення академічного завдання формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Другою педагогічною умовою формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти було визначено взаємозв'язок цільових педагогічних орієнтацій та різносторонню роботу з їх досягнення. На реалізацію цієї умови студентам пропонувалося надати взаємну методичну допомогу у процесі вирішення проблемних педагогічних задач.

Наприклад, інтерактивним методом організації освітнього процесу майбутніх вихователів – працівників соціономічної сфери було запропоновано проведення методичного полілогу з попередньо створеними інформаційно-аналітичними студентськими групами.

3. Результати та дискусії

Такий підхід до зазначеного питання дав змогу досягнути взаєморозуміння між студентами та викладачами і у більш короткий термін виконувати поставлені завдання. Запропоновані методи роботи зі студентами дозволили здійснювати об'єктивну самота взаємооцінку педагогічних дій. Бесіди зі студентами засвідчили, що вони розуміють необхідність кардинально переглянути підходи до власного професійного зростання і моделювання своїх дій з паралельним творчим пошуком рішення життєвих і педагогічних питань з урахуванням сучасних змін у соціумі. Також підсумки обробки результатів якісної характеристики емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти засвідчили, що більшість студентів (83%) вбачають важливим чинником фахової підготовки наявність позитивного емоційного складника. Натомість 17% студентів не висловили своєї згоди з такою думкою, пояснивши її простотою ситуацією буремного сьогодення (навчання в умовах карантину, невизначеність дій в умовах надзвичайних ситуацій антропогенного походження тощо).

Висновки

Запровадження зазначених методів та форм, спрямованих на формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти, сприяє успішності їх навчання, яка, своєю чергою, доводить логічність та результативність зазначеного процесу. Результати аналогічного опитування студентів до проведення цієї роботи та їх порівняння засвідчили позитивну динаміку зрушень емоційної налаштованості майбутніх вихователів до професійної діяльності.

Перспектива подальших досліджень стосується розробки та впровадження дистанційних засобів навчання, а також особливостей проведення інтерактивних методів освітнього процесу в умовах карантину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брунер Дж. Психология познания. Москва : Просвещение, 1977. 413с.
2. Власова О.І. Педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
3. Воробьева Е.В. Комплексный подход к формированию творческого потенциала в сфере физической культуры и спорта. *Сибирский педагогический журнал*. № 10. 2009. С. 57–71.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика – Пресс. 1999. 536 с.
5. Загальна психологія : підручник / за загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця : Нова книга, 2004. 704 с.
6. Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. Киев : Вища школа. 1987. 224 с.
7. Морозова Н.Г. Учителю о познавательном интересе. Москва : Знание 1979. 48 с.
8. Симонов П.В. Потребностно-информационная теория эмоций. *Вопросы психологии*. 1982. № 6. С. 44–56.
9. Холмская Е.Д. Нейропсихология эмоций: гипотезы и факты. *Вопросы психологии*. 2002. № 4. С. 50–62.
10. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

REFERENCES

1. Bruner, Dj. (1977). *Psyhkologija poznanija [Psychology of cognition]*. Moskva: Prosvesthenie [in Russian].
2. Vlasova, O.I. (2005). *Pedahohishna psyhohohia [Pedagogical psychology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Vorobjova, E.V. (2009). *Kompleksnyj podhod k formirovaniju tvorcheskogo potentsiala v sfere fizicheskoy kultury i sporta [An integrated approach to the formation of creative potential in the field of physical culture and sports]*. *Sibirskij pedagogicheskij zhurnal* [in Russian].
4. Vygotskij, L.S. (1999). *Pedagogicheskaja psyhologija [Pedagogical psychology]*. Moskva: Pedagogica – Press [in Russian].
5. Maxymenko, S.D. (2004). *Zahalna psyhohohija [General psychology]*. Vinnytsja: Nova knyha [in Ukrainian].
6. Mashbits, E.I. (1987). *Psihologicheskije osnovy upravlenija uchebnoj dejatel'nostju [General principles of learning management]*. Kiev: Vyshcha Shkola [in Russian].
7. Morozova, N.G. (1979). *Uchitelju o poznavatel'nom interese [Teacher about cognitive interest]*. Moskva: Znaniye [in Russian].
8. Simonov, P.V. (1982). *Potrebnostno-informatcionnaja teorija emotcij [Need-information theory of emotions]*. *Voprosy psihologii*, 6, 44–56 [in Russian].
9. Holmskaja, E.D. (2002). *Nejropsihologija emotcij: hipoteza i fakty [Neuropsychology of emotions: hypothesis and facts]*. *Voprosy psihologii*, 4, 50–62 [in Russian].
10. Jarmachenko, M.D. (2001). *Pedahohichnyj slovnyk [Pedagogical dictionary]*. Kyiv: Pedahohichna Dumka [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020.
The article was received 15 December 2020.